Constantin IVANOV
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

IMAGINEA DIAVOLULUI ÎN *SERILE ÎN CĂTUNUL DE LÂNGĂ DIKANKA* DE N. GOGOL

The Devil's image in *Serile în cătunul de lângă Dikanka* by N. Gogol

Abstract. The artistic image of the Gogol's Devil is put in a new context after the comic of situation defines the wickedness as one inferior to the man. In this way the character, the main obstacle to human development, becomes the mock of the narrator. This encourages the Russian creator to deform the created conception about Devil, replacing it with the image of unfortunate person who is always put on trial to walk until he comes to the end of his tether or to freeze because of unfavorable conditions.

Keywords: image, imaginary, Devil, illusion, archetype.

Interesul faţă de imaginea diavolului în literatură, în pictură, cinematografie etc. a fost mereu menţinută prin modul diferit de înţelegere din punct de vedere teologic, psihologic, ontologic. Astfel, conştiinţa artistică a omului jonglează în interpretare cu arhetipul acestui concept şi cu alte valenţe metafizice atribuite de-a lungul istoriei. Descoperim, aşadar, această fluxiune semantică a conceptului diavol în unele povestiri ale lui Gogol.

Ca şi alte povestiri, *Seara în ajun de Ivan Kupala* devine un motiv de a ne readuce aminte despre copilărie, când stăteam cu toţii, seara târziu, în faţa unui povestitor ca să ne relateze o istorioară groaznică despre puterile supranaturale ale Diavolului şi în special, cum este tratat de oamenii de la ţară, ca fiind o parte componentă a satului, astfel că eşti nevoit să te ţii cât mai departe de el.

Gogol menţionează importanţa unui narator bun în povestirea unei asemenea istorioare, căci nu oricine avea darul de a-l face pe receptor să creadă cu desăvârşire în isprăvile ciudate ale Diavolului, aşa încât „la auzul lor, afirmă naratorul, simţeam fiori în tot trupul şi părul de pe cap ni se făcea măciucă" [2, p. 52]. Efectul naraţiunilor asupra personajelor-copii era ca frica ce-i pătrundea să-i facă ca toate, de cum începea să se-ntunece, să li se înfăţişeze ca nişte „nemaipomenite dihănii". Şi mai impresionant era că bunicul, ce nu se mai ridica de cinci ani de pe cuptor de bătrân ce era, îi asigura că toate istorioarele ce ţin de întâlnirea cu Diavolul au fost aievea. Naratorul povestirii aminteşte cu regret despre insuficienţa credibilităţii ce o are lumea de azi când aud despre Diavol sau despre vrăjitoare şi asta tot datorită unora care nu ştiu să povestească cu certitudine evenimentele groaznice. Respectiv „rău s-a lăţit necredinţa în lumea asta"!

BDD-A22738 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

Remarcăm faptul că în proza lui Gogol Diavolul nu e altceva decât o închipuire fantastică, ce le trezea o plăcere deosebită ascultătorilor. Motivul Diavolului în regiunea rurală reprezintă un catalizator în dezvoltarea literaturii artistice orale. Lipsa acestei închipuiri fioroase într-o narațiune făcea ca povestitorul să-şi piardă ascultătorii. Pe nimeni nu interesează cât e de autentică povestirea, ea devenea adevărată dacă naratorul reuşea să sperie receptorii, până ce aceştia credeau că dorm cu Diavolul în pat.

Odată cu începerea propriu-zisă a istorioarei, Gogol, prin bunicul-povestitor, ne introduce într-un spațiu rural, unde casele erau formate dintr-o groapă în pământ şi doar după fum „te dumereai că înăuntru trăiau făpturi omeneşti". Însă atmosfera sumbră este înlocuită cu un personaj misterios Basavriuk: „un om, sau mai bine zis chiar Diavolul cu chip de om. De unde şi pentru ce anume venea, nu ştia nimeni". Deşi locuitorii din Dikanka cunoşteau că este o făptură diavolească cu „sprâncene stufoase (...) Părul îi şedea ca peria şi ochii ca de bou" nu vedeau în el ceva periculos, astfel că devenea o parte componentă a sătucului şi un prieten bun pentru cazacii de teapa lui. Nu mai imprimă spaima pe care o aveau oamenii din Evul Mediu, care se manifesta ca un spirit malefic ce apărea în spații părăsite timp de noapte, ci ia înfățişarea unui om, păstrând unele trăsături definitorii ale Diavolului, care ştie să se integreze uşor în viața socială prin distracții infinite, bani şi votcă, ce curgeau ca apa.

De observat este faptul că atât sătenii din Dikanka, cât şi însuşi naratorul-bunic sunt familiarizați cu lexemul *diavol, dracu,* folosindu-l deseori în expresii, proverbe pentru a releva o trăsătură negativă a omului. Iată unele din ele: „ştiți şi dumneavoastră că femeia se sărută cu dracu-n bot decât să mărturisească despre alta că-i frumoasă", „iată cum le încurca dracu când are cineva gărgăuni în cap", „Korj n-ar fi avut nici urmă de bănuială dacă într-o zi – şi aici sigur că dracu şi-o vârât coada", „îi veni lui Petrus să fure o fierbinte sărutare de pe buzele roşii şi fragede ale căzăciței. Şi tot dracu (dă, doamne, să i s-arate-n vis numai sfânta cruce!)" etc. Toate urmăresc să confirme că toată nefericirea, insuccesul omului constă în participarea activă a *dracului* în activitățile lor zi de zi. Cuvântul *dracu* mai este utilizat cu scopul de a ironiza pe baza unor situații şubrede, căci în proza lui Gogol umorul este principala modalitate de exprimare a conținutului de idei, care individualizează personalitatea sa creatoare.

Ca şi în *Faust* de Goethe sau *Maestrul şi Margareta* de M. Bulgakov, în *Seara în ajun de Ivan Kupala* omul duce lipsă de ceva care l-ar face fericit cu desăvârşire, astfel că Diavolul se oferă pentru a-l ajuta pe om în realizarea rapidă a dorințelor respectivului, în schimbul unei vieți. Dacă Faust a cerut de la Mefistofel înțelepciune, un lucru greu de obținut, şi Margareta de la Woland – întâlnirea cu Maestrul, atunci personajul gogolian Petrus cere ajutorul lui Basavriuk ca să devină, cât mai curând posibil, bogătaş, în schimb la orice dorință a Diavolului.

Korj, tatăl iubitei sale, îl consideră nevrednic pe Petrus în funcția de ginere în comparație cu un leah mustăcios „îmbrăcat cu nişte haine cusute numai cu sârmă de aur", acesta şi l-a determinat pe protagonist să fie dator „necuratului" cu o viață. Odată ce Petrus şi Diavolul au încheiat pactul printr-o singură strângere de mâini, circumstanțele

BDD-A22738 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

de desfăşurare a acţiunilor devin mai sumbre, element comun a mai multor opere fantastice. Astfel că personajul misterios se leapădă de înfăţişarea obişnuită, de numele Basavriuk şi rămâne în faţa lui Petrus cu imaginea sa diavolească arhetipală „cu faţa vânătă ca de mort (...), din gura pe jumătate căscată, nu ieşea niciun sunet”.

În literatura rusă orală Diavolul are drept slujitor pe Muma-Pădurii sau zgripţuroaica „înălţată, după cum se ştie, pe labe de găină”, caracterizată prin funcţia de slujnică a Satanei. Imaginea acesteia este mult mai fioroasă şi dezgustătoare. Puterile supranaturale ale acesteia se dovedesc a fi mult mai mari, iar Diavolului îi revine doar funcţia de mediator dintre fiinţa umană şi cea demonică, pentru ca omul să renunţe benevol la sufletul său. Gogol transpune pierderea sufletului omenesc prin acceptarea de a-l omorî pe Ivas, fratele iubitei sale. Prozatorul tinde să menţioneze că resemnarea lui Petrus simbolizează însăşi crima – rezultatul pierderii sufletului: „privirea i se aprinse. Mintea i se întunecă. Înnebunit, apucă cuţitul şi sânge nevinovat îi ţâşni în ochi”. Astfel că Diavolul a avut acces la sufletul său prin revalorificarea posesorului de suflet în numele dragostei. Sângele nevinovat al lui Ivas reprezintă cheia spre bogăţie, dar şi spre cunoaşterea unui stil nou de viaţă fără suflet.

Dacă Gogol relatează evenimentele până la momentul dat cu umor, atunci mediul de trai descris al Mumei-Pădurii şi a Diavolului devine fioros, pentru a sugera, într-un fel, şi modul de viaţă ce urma să-l trăiască Petrus după obţinerea averii, care mai târziu, credea el, că l-ar face fericit: „Copacii muiaţi în sânge păreau că ard şi gem. Cerul tremura de încins ce era”. Şi dacă Petrus nu ştia unde să fugă de şocat ce era, atunci Diavolul râdea cu hohote de răsuna toată pădurea. Şi tocmai în acest moment ajungem să ne întrebăm la fel cum a făcut-o Dimitri Merejovski: „cine până la urmă râde, omul de Diavol sau Diavolul de om?” [1, p. 43].

Putem menţiona că Diavolul i-a îndeplinit cele făgăduite: Korj l-a acceptat cu mare drag în familie, s-a jucat şi nunta, însă ca şi Faust, a rămas profund dezamăgit că are o „viaţă fără viaţă”, căci gândurile nu-i mai erau la Pidorka, preaiubita sa, ci la vraja ce s-a petrecut cu dânsul, dar de care nu-şi putea aminti nimic concret. „Încremenea locului şi nu scotea o vorbă”.

Imaginea fioroasă a Diavolului în opera lui Gogol este observată prin efectul produs asupra unui om. Diavolul lui Gogol, numit spre finele povestirii Satan, nu are nevoie de chip fioros şi ciudat, puterea sa malefică este exprimată prin personajele ce intră în contact cu el. Un astfel de caz de pierdere a echilibrului emoţional şi psihic este observat şi la personajele lui Bulgakov din *Maestru şi Margareta*, care au simţit influenţa demonică în viaţa lor. Însă dacă acest aspect este văzut de M. Bulgakov ca o consecinţă tragică, atunci Gogol relatează devierile psihice ale protagonistului cu ironie şi acţiunile consătenilor pentru a-l lecui pe Petrus.

Atât titlul, cât şi mesajul povestirii urmăresc să releve evenimentele ce au loc în noaptea din ajun de Crăciun. Sunt evocate personajele supranaturale malefice, vrăjitoarea şi Diavolul (necuratul, satan, dracu, duşmanul neamului omenesc, împelitatul), ce

BDD-A22738 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

devin complice la demascarea fără cruțare a viciilor personajelor gogoliene: lăcomia, fățărnicia, minciuna, ispita etc. De altfel, satirizarea orânduirii feudale în creația sa literară este scopul principal al scriitorului, care a ştiut să zugrăvească în povestirile sale personaje realiste, reprezentate printr-un umor popular, ce oglindesc clar realitatea socială.

Imaginarul creatorului se apleacă la percepția poporului ucrainean a Diavolului, considerând-o drept o perlă pentru creația sa literară. Țăranii încearcă să-şi creeze un prototip pe care niciodată nu l-au văzut, asemănându-l cu cele mai dezgustătoare animale din jurul lor, la fel şi ființa structurată din viciile omeneşti. N. Gogol vede în acest aspect o posibilitate de a-i da textului său despre Dikanka nuanțe umoristice, valori ce fac opera captivantă.

Elementele fantastice (diavolul, zgripțuroaica) la care recurge Nikolai Gogol în *Serile în cătunul de lângă Dikanka* nu au nimic în comun cu misticismul scriitorilor şi poeților romantici. Sunt doar nişte personaje desprinse din basme şi legende populare, care introduse în *Serile din cătunul de lângă Dikanka* fac ca textul să obțină o notă hazlie prin reprezentările acestei dihănii, fapt ce este specific scrierilor gogoliene. Monştrii sunt prezenți chiar şi în aceste povestiri. Lucian Raicu spune că „niciodată, ca în opera lui Gogol *monştrii* născuți de imaginația cea mai îndrăzneață, mai nelimitată, mai necontrolată, n-au fost mai aproape de imaginația, mediocritatea pur epidermică a *realului*" [3, p. 303]. Scriitorul *În noaptea de Ajun* împrumută imaginea Diavolului, cu trăsăturile lui fizice şi morale din basmele populare ucrainene, unde Diavolul este văzut ca o ființă malefică, dar proastă, motiv pentru care se implică direct, în carne şi oase, în viața gospodarilor, pentru a-i induce în eroare. În acelaşi timp trebuie să menționăm că elementele fantastice din povestiri sunt strâns legate de viața de toate zilele a țăranilor din Dikanka, căci personajele sunt certe în ideea că de tot răul ce se întâmplă cu ei este vinovat doar Diavolul ce „şi-a vârât coada". Paradoxal este faptul că în unele cazuri când țăranii din povestire folosesc această expresie, ei se referă la sensul direct al acesteia, considerând „coada" baghetă magică, de unde şi pornesc toate nefericirile lor.

După cum ne-am obişnuit să observăm, în povestirile gogoliene omul face legătură cu Diavolul doar în cazuri când în pericol se află fericirea acestuia. Personajele lui Gogol ca şi celelalte din literatura universală înțeleg că Diavolul, în comparație cu Dumnezeu, propune o cale mult mai scurtă, accelerând trăirea fericită a țăranului. *În noaptea de Ajun* fierarul, un credincios înflăcărat, de care se teme dracu mai tare decât de popa, primeşte ajutorul Diavolului pentru a obține pantofii țariței Ecaterina, dar îl prosteşte pe dracu în aşa fel încât acesta, „duşmanul neamului omenesc", îi slujeşte fără a primi nimic drept răsplată, adică fără obținerea sufletului acestuia. În aşa fel apare imaginea în care Diavolul este un personaj de care omul îşi bate joc. Se spune că scopul lui Gogol era acela de a-l socoti pe Diavol de prost, el afirmă că „de foarte mult timp nu fac decât să mă străduiesc pentru ca, citindu-mi scrierile, omul să-şi poată râde de Diavol după pofta inimii" (Scrisorile către Şevâriov, Neapole, 27 aprilie 1947) [1, p. 21].

BDD-A22738 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

Imaginea Diavolului în povestirea respectivă este mult mai pronunțată, iar efectele acestuia nu sunt atât de tragice, cum s-a întâmplat de exemplu în *Seara în ajun de Ivan Kupala*. Pe parcursul lecturii portretul fizic al Diavolului se formează tot mai clar, iar chipu-i redactat preia aspecte din înfățișarea animalelor domestice pentru a trezi umor în insuficiența armoniei între părți ale corpului: „botișorul subțire ca şi râtul porcilor noştri, cu o rotocoală cât o băncuță de cinci copeici (…) picioarele îi erau atât de subțiri (…) şi coadă lungă, ascuțită: țăcălia de țap, cornițele care îi împodobeau fruntea, copite în vârful picioarelor". Imaginea hidoasă mai este însoțită şi de batjocurile naratorului, care susține că trăieşte perioade grele de inadaptare la condițiile geroase ale spațiului ucrainean, căci viața imaginară a „necuratului" în iad este văzută, după cum vorbeşte şi legenda populară, „să se foiască de dimineață până seara în iad, unde după cum se ştie nu e ger ca la noi iarna, şi unde se aşează din când în când în fața cuptorului, cu scufia pe cap şi, ca un adevărat bucătar-şef, îi răsuceşte pe păcătoşi pe frigare". Scriitorul a dat frâu liber imaginației, sugerând că ființa sa este foarte aproape celor de pe pământ, iar forțele sale malefice se redau doar prin viclenia şi dorința „să împingă oamenii buni în păcat". Personajul fantastic ajunge să fie satirizat de Gogol, pornind şi de la concepția de veşnica sa singurătate diavolească, lipsit de orice tip de dragoste posibilă, exprimă această idee prin sintagma „sprintenul domnişor cu coadă şi cu țăcălie de țap", care îi diminuează forța malefică până la un personaj drăguț, hazliu, inofensiv până la urmă.

Mai târziu, Diavolul este observat în altă scenă nostimă, grație căreia se dezvăluie noi aspecte esențiale ale „necuratului". Astfel că desfrâul femeilor îi este şi lui pe plac, nu numai gospodarilor din Dikanka. „Împelițatul", deşi lipsit de posibilitatea de a iubi, se dovedeşte „drăgăstos" cu Soloha. Ea, femeia din sat ce aducea bucurii bărbaților, nu-l putea refuza fiindcă, afirmă naratorul, „ei îi plăcea nespus să vadă cât mai mulți bărbați gudurându-se pe lângă ea". Astfel că Diavolul din *În noaptea de Ajun* nu-şi poate înduplеca patima, dorind să-l răsplătească după cum se răsplătesc bărbații îndrăgostiți. Imaginea spirituală a Diavolului, potrivit lui Gogol, nu se deosebeşte prea mult de cea a bărbatului infidel, care pentru câteva momente de fericire împreună cu Soloha este gata să jertfească orice, aşa cum şi Diavolul „este gata la orice: ce mai una-alta, se aruncă în apă, iar sufletul şi-l trimite drept în focul iadului". Respectiv femeia rămâne a fi un motiv al păcatului chiar şi pentru însuşi iubitorul de păcate.

Elementele fantastice ale operei se manifestă şi prin acțiunea Diavolului de a fura luna de pe cer şi ascunderea acesteia în buzunar, iar zgripțuroaica lăsa cerul după ea fără stele. În cultura rusă, zgripțuroaica este una din creaturile mitice din povestirile şi basmele populare şi este de genul feminin. Posibilitatea Diavolului şi zgripțuroaicei de a deposeda cerul de aştrii săi, sugerează cititorului că aceste creaturi malefice vor fi redate literar ca în basme, astfel că nararea va decurge concomitent pe două modalități de redare: fantastic şi realistic. Îmbinând aceste două planuri, Gogol reuşeşte să-l materializeze pe Diavol fie în forme groteşti, menite să pună în valoare comicul de situații în care este implicat, fie să-l redea înfricoşător, aşa cum şi-l imagina poporul ucrainean.

BDD-A22738 © 2015 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

După cum obişnuieşte şi Bulgakov, Gogol implică „necuratul" în situaţii ce ar scoate în evidenţă viciile păturii sociale înalte a satului, cum sunt primarul, diaconul, bogătaşul cazac Ciub, care s-au regăsit cu toţii în acelaşi sac cu dracu, pentru a se ascunde de lume, atunci când mai nu-i prinsese în fapta unui adulter.

În povestirea respectivă este un personaj, fierarul Vakula, de care se teme Diavolul, mai ceva decât de sfânta cruce. Comicul se formează în jurul modului de comportare a Diavolului cu acest om, la a cărui suflet râvneşte. Gogol creează imagini literare interesante când Satan devine slugă unei fiinţe omeneşti, doar să nu i se arate „semul ista cumplit"(semnul crucii). Respectiv creatorul sugerează că omul credincios şi înţelept poate înrobi chiar şi pe Diavol. Imaginea fiinţei malefice este una deosebită, căci puterile sale supranaturale derivă în funcţie de condiţiile climaterice, sociale, intelectuale etc., astfel că pierde din reflectarea artistică obţinând noi valori semantice, caracteristice basmelor.

În noaptea de Ajun Diavolul mai poartă semnificaţia unui Cupidon, ce a reuşit să unească, accidental, cele două inimi, care nu conştientizau cât e de mare dragostea reciprocă: Vakula şi Oxana. El, graţie posibilităţilor de a se deplasa la mari distanţe în timp foarte scurt, îi aduce pantofii ţariţei, iar Oxana se îndrăgosteşte irevocabil de el, din mustrări aspre de conştiinţă.

Diavolul lui Gogol n-a reuşit să-şi manifeste forţele malefice asupra oamenilor, în schimb preia noi stranii şi comice ipostaze.

Bunicul în *Serile în cătunul de lângă Dikanka* este un personaj-simbol al unui cazac adevărat, care ştie să joace căzăceşte, să povestească verzi şu uscate despre isprăvile lui cu Diavolul, după care fetele „când se culcă, tremură toate sub plapumă parcă le-ar scutura frigurile". Naratorul exprimă o deosebită admiraţie pentru acest cazac înţelept şi voinic, căci, până la urmă, este unicul ce reuşeşte să relateze atât de captivant aventurile petrecute, uneori, chiar şi în fundul iadului.

În povestirile *Răvaşul pierdut* şi *Locul fermecat* bunicul este văzut ca un adevărat erou ce reuşeşte să-l înşele pe însuşi necuratul, fiindcă, afirmă naratorul, „omul poate să vină de hac necuratului".

Imaginea Diavolului în aceste două povestiri este organizată în baza narării personajului-bunic, astfel că Diavolul, ca şi în alte povestiri ale lui Gogol, derivă din născocirile poporului ucrainean. Astfel că niciuna din scenele în care este implicat Diavolul cu zgripţuroaica nu sunt îngrozitoare, ci din contra reprezintă o sursă a comicului de situaţie. Pe când Dimitri Merejovski spune că „în concepţia religioasă a lui Gogol, Diavolul este esenţa mistică şi fiinţa reală în care s-a concentrat negarea lui Dumnezeu, răul etern. Gogol ca artist, la lumina râsului, luptă împotriva acestei fiinţe reale: râsul lui Gogol este lupta omului cu Diavolul" [1, p. 21]. Lucru interesant este că eroii lui Gogol par atât de familiarizaţi cu prezenţa şi influenţa diavolească, încât îl tratează ca o şansă unică de distracţii, dar care mai poate „să te tragă de sfoară" câteodată. Astfel că mărturisirea zaporojeanului că şi-a vândut sufletul Diavolului, n-a fost surpriză pentru bunic, este o faptă des întâlnită pentru tipul acesta „care n-a avut de-a face cu necuratul în viaţa lui".

BDD-A22738 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

Prin intermediul isprăvilor bunicului, N. Gogol atribuie noi trăsături fizice Diavolului în povestirea *Răvaşul pierdut*. Foma Grigorievici observă că dracu este cenuşiu şi îşi scoate coarne, iar sufletele omeneşti le adulmecă cu botul său de câine. În momentul conştientizării că îi lipseşte calul şi căciula cu răvaşul, frica de Diavol dispare, înlocuindu-se cu o ciudă că acesta din urmă i-a furat pe bună seama calul – „dracu venise pe jos şi, cum până în iad era o bună bucată de drum, îi şterpelise calul". Imaginaţia poporului ucrainean referitor la Diavol potrivit povestirii, este inspirată din activităţile lor de toate zilele, astfel că Diavolul este şi el o fiinţă necăjită de soartă, care tot nu se învaţă minte să nu mai facă rău, şi a cărui forţe pot fi învinse cu semnul crucii. Diavolul este imaginat de cazac a fi foarte sensibil la amintirea numelui acestuia în cuvintele sale de batjocură, de crede că „nu o dată a sughiţat el acolo în iad". Prin sarcasmul nimicitor Gogol reduce imaginea literară a Diavolului la o fiinţă nostimă, care îşi îndeplineşte rostul existenţial fără nicio motivaţie, în timp ce omul este reprezentat ca o fiinţă net superioară tuturor forţelor supranaturale ce se formează tot graţie imaginaţiei omului.

Scriitorul nu lasă fără atenţie şi „cuibul diavolesc", adică iadul unde ajunge să-şi regăsească calul şi răvaşul pentru ţariţă. Potrivit sfatului cârciumarului, Diavolului ca şi omului îi plac bunătăţile, astfel că pentru a-şi răscumpăra cele pierdute trebuie să ia bani, ce să-i propună în schimbul calului şi căciulii. Naratorul menţionează că drumul în iad nu era atât de îndepărtat, cât de anevoios: copaci arşi de fulgeri, tufişuri spinoase şi „ramuri care zgârie aşa de rău: aproape la fiecare pas îi venea să ţipe", reprezintă un tablou sumbru inspirat din imaginarul poporului. Iar în mijlocul pădurii a găsit două fiinţe cu bot de câine şi pentru a exprima dezgraţia acestora, Gogol ironizează pe baza chipului acestora scriind că „stăteau nişte oameni cu boturi atât de frumuşele, că în altă împrejurare, bunicul ar fi dat orişice, numai să scape de asemenea cunoştinţe". Şi cum se putea de aşteptat, focul este simbolul răului, care este un atribut al imaginii iadului. Însă Foma Grigorievici n-a avut de a face, până la urmă, cu Diavolul, ci cu sluga acestuia: zgripţuroaica. Scriitorul încearcă să scoată în evidenţă gândirea retardată a fiinţelor malefice, care tind să obţină sufletul omenesc printr-o joacă banală. Gogol şi-a imaginat acest joc drept un act de a-şi vinde sufletul, însă înţelepciunea bunicului l-a scos din încurcătură, făcând semnul crucii pe cărţile slinoase, după cum s-a exprimat însuşi creatorul de povestiri. Se dovedeşte că acest semn pentru poporul ucrainean era o armă sigură împotriva duşmanului omenirii. În cazul povestirii respective lupta a fost crâncenă, fiindcă vrăjitoarea s-a ales cu un tunet ce i-a străbătut iadul şi au „apucat-o cârceii", devenind neputincioasă în faţa lui Foma Grigorievici.

Imaginarul artistic gogolian a reprezentat chipurile Diavolului şi a vrăjitoarei în circumstanţe fabuloase, unde binele învinge răul prin intermediul umorului.

În *Locul fermecat* Diavolul nu mai este redat în carne şi oase, manifestându-se doar prin prezenţa lucrurilor stranii, observate de Foma, naratorul acestei povestiri. Deşi bunicul este un cazac adevărat şi om cinstit, oricum, şi el s-a lăsat ispitit de bogăţiile

BDD-A22738 © 2015 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)

propuse de Satan. În povestirea respectivă „dracu şi-o vârât coada", fermecând un loc ce din start era roditor, apoi, prin luminițe, ispitindu-l pe cazac prin bogății, ce până la urmă s-a dovedit a fi un ceaun vechi.

Din înjurătura spusă de bunic Diavolului sesizăm cât de slab şi-l imaginează acesta, îl crede pe Diavol la fel ca un om ce poate fi înecat cu un zemos putred, iar prin cuvintele dureroase „de ce n-ai pierit de mic, pui de cățea"? ar putea sensibiliza firea diavolească, poate chiar să-i dea şi o lecție de cum ar trebui să se comporte cu oamenii, în special cu cei bătrâni.

În creația lui Gogol Diavolul poate fi sesizat de celelalte personaje atât datorită atingerilor şi a râsului acestuia, cât şi a sunetelor ce le produce: „şuieră un plisc de pasăre", „behăie un cap de oaie", „mormăie un urs", scoțându-şi botul de sub copac. În cazul dat, Diavolul preia forma unui animal cu înfățişări groteşti precum: „un nas cât foalele fierăriei; în nări puteai turna în fiecare câte un cofăiel de apă; buzele – zău ca doi butuci! Ochii roşii i se bulbucau şi pe deasupra mai scoase şi limba". Pe lângă chipul hidos a Diavolului, imaginea acestuia stârneşte mai degrabă râsul decât spaima şi groaza. Astfel că Diavolul în creația lui Gogol apare în ipostaza unui viclean care este păcălit de om, şi exploatat pentru realizarea planurilor omeneşti.

Referințe bibliografice

1. Dimitri Merejovski. *Gogol şi Diavolul.* Traducere, prefață, notă asupra ediției şi indice de Emil Iordache. Iaşi, Editura Fides, 1996.

2. N. V. Gogol. *Serile în cătunul de lângă Dikanka.* Traducere de Anda Boldur şi Ada Steinberg, prefață de Tamara Gane. Bucureşti, Editura Biblioteca pentru Toți, 1961.

3. Lucian Raicu. *Gogol sau fantasticul banalității.* Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2004.

BDD-A22738 © 2015 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:53:26 UTC)